

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На седници Наставно-научног већа одржаној 25. новембра 2021. године именована је комисија за преглед и оцену докторске дисертације Јелене Вићентић, под насловом „**Неоколонијалне праксе међународних невладиних организација на почетку 21. века**” у саставу: др Нада Секулић, редовни професор Универзитета у Београду – Филозофског факултета, доцент др Александар Милошевић, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, и доцент др Горан Тепшић, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука. Након прегледа рада, Комисија подноси Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси извештај

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Кандидаткиња Јелена Вићентић (1975) дипломирала је 2005. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, на групи за Скандинавске језике и књижевности са просечном оценом 8,50. Мастер студије, модул међународно хуманитарно право и право људских права, завршила је 2016. године на Факултету политичких наука, одбранивши рад под називом „Хуманитарна иницијатива и попуњавање правне празнине: *status quo* или пут ка забрани нуклеарног оружја“.

Током каријере кандидаткиња је обављала послове истраживача (Норвешка народна помоћ, *Landmine and Cluster Munition Monitor*), координатора међународне мреже организација жртава рата и регионалног координатора Међународне кампање за забрану нуклеарног оружја. Као сарадница или истраживачица, учествовала је у пројектима широм Балкана, у Западној Сахари, Либану, Шри Ланки, Уганди, Камбоџи и Мексику.

Током израде докторске дисертације кандидаткиња је похађала програм Деколонијалне школе професора Валтера Мињола и професора Роланда Васкеза у Миделбургу, Холандија (сарадња Универзитета Дјук из САД, Универзитета у Утрехту, и Универзитетског колеџа Рузвелт, Холандија). Учествовала је у раду три истраживачке радионице Нордијске деколонијалне групе (*Research network for decolonial critique, knowledge production and social change in the Nordic countries, DENOR*) у периоду 2018-2019 (сарадња универзитета у Гетеборгу, Копенхагену, Трондхајму и Хелсинкију). Организовала је две радионице у оквиру XX нордијске истраживачке конференције о миграцијама (*Colonial/Racial Histories, National Narratives and Transnational Migration*) одржане у јануару 2021. године.

До сада је објавила седам научних радова, од којих су релевантне следеће публикације:

Вићентић, Јелена (2021). „Када *scanguilt* сретне ријалити: хуманитарно-забавни програмски садржаји и медијска репродукција колонијалне имагинације 'Југа'“, *CM: Communication and Media* 16 (49), **категорија M24**.

Рад испитује значај новог жанра хуманитарног ријалитија као забавног, информативног и образовног формата, који уједно делује као вид оглашавања и средство за остваривање видљивости и споровођење акција прикупљања финансијских средстава за невладине организације. Норвешки садржаји су издвојени као репрезентативни за нордијски контекст и праксе хуманитарног деловања. Рад појашњава концепте 'скандинавске кривице' и 'режима доброте', као и теза о стратешком комуникацијском режиму.

Вићентић, Јелена (2021). „Незамисливи колонијализам' и његови одједи – нордијске државе у колонијалном подухвату“, у зборнику *Суочавање Европе са њеном колонијалном прошлосту*, ур. Бабић, Д., Петровић, Р. и Вићентић, Ј., Београд, Институт за европске студије.

Рад приближава колонијалну прошлост нордијског региона, а затим појашњава спону између колонијалне прошлости и савремене развојне делатности. Применом деколонијалног читања историјских наратива „беневоолентног“ или „недужног колонијализма“ и данашњих политика и пракси развојне помоћи рад омогућава увид у

континуирано присуство колонијално-хијерархијских представа као дела нордијског културног архива.

Вићентић, Јелена (2016). „Концепт развоја и (зло)употреба метафоре: од терета белог човека до циљева одрживог развоја“, *Политичке перспективе* 6, бр. 1-2: 79-96; **категорија М53**.

Рад преиспитује појам развоја, његово порекло и трансформацију под утицајем просветитељства. Ауторка анализира процес којим током 20. века концепт развоја постаје одређен својом сврхом, а не садржајем, уз ефекат легитимизације постојећег поретка.

Одлуком Универзитета у Београду – Веће научних области правно-економских наука, од 30. септембра 2019. године, кандидаткињи Јелени Вићентић је одобрена израда докторске дисертације **„Неоколонијалне праксе међународних невладиних организација на почетку 21. века“**.

У погледу форме и садржаја, дисертација је урађена у складу са правилима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука: А4 формата, фонт Times New Roman, проред 1, маргине 20мм. Дисертација заједно са прилозима и списком коришћене литературе има укупно 202 стране, рачунајући ту и насловне стране и сажетке на српском и енглеском језику, текст захвалнице, садржај и биографију кандидата, као и три неопходне изјаве.

Сходно Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука, дисертација је прошла проверу плагијата у програму *iThenticate*. Закеучено је да рад не садржи текст који је неправилно преузет из других извора.

Дисертација кандидаткиње Јелене Вићентић састоји се из увода, четири поглавља и закључка, по следећем редоследу: Увод, Прво поглавље: Развој: концепт, историјат и праксе, Друго поглавље: Деловање невладиних организација као актера развоја, Треће поглавље: Коалиције невладиних организација: транснационални активизам на примеру кампања за разоружање, Четврто поглавље: Невладине организације као актер глобалног развоја – студија случаја Норвешке и Закључак.

На крају је приложен списак коришћене литературе који броји 412 библиографске јединице, укључујући монографије, тематске зборнике, научне чланке, документе и изворе са интернета. Поред тога, као саставни део дисертације налази се и

кратка биографија ауторке, као и неопходне потписане изјаве о ауторству, о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације су праксе невладиних организација укључених у развојну или хуманитарну делатност које репродукују колонијалост и доприносе неоколонијалном поретку у XXI веку. Колонијалност је притом схваћена као тековина колонијализма и неизбежна пратећа појава ('наличје') модерности. Колонијалност подразумева друштвену, економску, расну и родну хијерархију, које су дубоко усађене у структуре савремених друштвених поредака као природне. Приказом методологија и средстава које невладине организације користе у развојној и хуманитарној делатности, као и ефеката њихове примене по циљне групе, заједнице, али и саме организације, омогућава се јасније сагледавање њиховог доприноса неолибералном пројекту уз евроцентризам и расизам као епистемолошку основу њиховог деловања. Дисертација појашњава карактеристике и модусе деловања невладиних организација као носилаца традиције либералног плурализма уз анализу случајева хуманитарног разоружања и развојног ангажмана норвешких невладиних организација.

Циљ дисертације је да да допринос објективнијем сагледавању деловања невладиних организација представљањем и анализом нових чињеница, као и да омогући анализу улоге развојних иницијатива као манифестација колонијалности у контексту процеса глобализације, приватизације и глобалног управљања. Кандидаткиња потцртава да двадесети век доводи до стапања безбедносних стратегија са развојном агендом услед потребе превенције кризе на Глобалном северу и ублажавања последица перципираних претњи са економски искљученог Глобалног југа. У склопу ове тенденције долази до замене парадигме економског развоја Југа парадигмом умањења сиромаштва, што омогућава продужење стања искључености и пацификације Југа, у чему своју улогу проналазе и невладине организације које делују на плану међународне развојне помоћи.

Један од циљева дисертације је указивање на историјске континуитете развојне помоћи у односу на ранију еру патерналистичко-колонијалног ангажмана европских држава, али и значај друштвене и културне улоге невладиног развојног сектора за конструкцију националних идентитета држава донатора, 'јавне савести' и формирању прихватљивог опсега јавне дискусије. Кандидаткиња указује на историјски

непрекинуто деловање колонијалности моћи, знања и рода, а на примеру институција невладиних организација. Узевши у обзир да су невладине организације у јавности најчешће представљене као нова творевина, осмишљена ради остварења веће демократске укључености ширих слојева и заступања интереса маргинализованих популација, кандидаткиња истиче значај промене перспективе и указује на континуитете и деловање које омогућава стабилност безбедносног режима и неолибералног поретка очувањем колонијалних хијерархијских вредности и структура моћи.

Анализа транснационалних мрежа или међународних коалиција невладиних организација је представљена у односу на теоријски обрађене карактеристике и механизме деловања невладиних организација, а за репрезентативан узорак су одабране међународне невладине коалиције које делују у домену хуманитарног разоружања као посебне области у оквиру међународног хуманитарног права. Одабир овог вида умрежавања невладиних организација извршен је у светлу чињенице да управо ове мреже током деведесетих година двадесетог века утичу на промену парадигме и појаву „глобалног грађанског друштва“. Мреже и динамика њиховог деловања представљене су у сегменту заговарања (активистичке компоненте у дипломатским и међународноправним процесима) и као пружаоци услуга и извршиоци пројектних делатности у домену развојне и хуманитарне помоћи на просторима Глобалног југа.

Кандидаткиња за студију случаја донаторске државе одабира Норвешку, као репрезентативан и транспарентан случај донаторске државе која деценијама уназад на плану међународне развојне помоћи делује у партнерству са невладиним организацијама, тј. на првом месту националним невладиним организацијама које пројекте развојне сарадње извршавају на Глобалном југу. Пример Норвешке, сем могућности увида у донаторске и развојне политике и праксе, захвалан је из више разлога: у питању је држава донатор која успоставља тренд у развојном сектору по питању сарадње и јачања позиције невладиних организација, континуиране и значајне финансијске подршке и успостављања нордијског модела партиципативне подршке са циљем остварења подстицаја универзалним демократским вредностима и стандардима.

Дисертација такође за циљ има и примену деколонијалне критике тј. теорије модерности/колонијалности на тематску област релевантну за регион Југоисточне Европе, као и приближавање овог критичког усмерења домаћој академској јавности.

3. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Општа хипотеза дисертације је да невладине организације које делују у домену међународне развојне помоћи испуњавају неопходну улогу у очувању постојећег либералног поретка и колонијалности моћи.

На основу ове хипотезе изведене су следеће посебне хипотезе које се односе на деловање невладиних организација: 1) деловање невладиних организација кроз развојни ангажман по себи садржи ограничења која намеће либерални нормативни оквир и неолиберална агенда, чиме је онемогућено идеолошко или практично иступање из поменутог оквира; 2) деловање невладиних организација је конвергенцијом развоја и безбедности ограничено на поступање у склопу безбедносног режима Севера; 3) деловање невладиних организација унутар либералне парадигме посредно и непосредно испољава, нормализује и репродукцијом промовише евроцентризам и расизам; 4) интернализирани и нормализовани евроцентризам и расизам у деловању развојних невладиних организација омогућавају одржање *status quo*.

У складу са тим су формулисане две појединачне хипотезе које се односе на праксе и ефекте развојног и хуманитарног деловања, независно од мотивација или мање или више алтруистичне природе ангажмана: укључењем у глобални систем развојне помоћи и међународне донаторске мреже невладине организације попримају карактеристике једнообразности и ограничене одрживости, што доводи до ограничених исхода развојних интервенција. Истовремено, нормализација евроцентризма, колонијалних хијерархија и универзализација парадигме линеарног развоја омогућава и оправдава продужење постојећег хуманитарног ангажмана.

Кандидаткиња током рада прави осврт на формулације изнете у хипотетичком оквиру и финална верзија дисертације потврђује хипотезе на свим нивоима, што је у закључку дисертације систематски предочено и образложено. Поступак је олакшан услед јасне формулације хипотеза, а на основу високог степена познавања истраживачке грађе.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација се састоји од шест целина. Осим увода и закључка, дисертација обухвата четири поглавља, од којих су прва два теоријска, а друга два емпиријска.

У уводном делу дисертације формулисан је истраживачки проблем, затим просторно, временски и дисциплинарно одређен предмет истраживања и постављен хипотетичко-методолошки оквир. У појашњењу теоријског оквира кандидаткиња даје приказ најзначајнијих аутора, основних појмова деколонијалне теорије тј. теорије модерности/колонијалности, као и кључних концепата критичке мисли о развоју. Осим тога, увод садржи и одређење научних и друштвених циљева истраживања, као и кратак садржај дисертације по поглављима.

Прво поглавље је посвећено ближем одређењу концепта развоја у контексту колонијалности и објашњава трансформацију садржаја овог појма током двадесетог века. Представља основне елементе постразвојне мисли, најзначајније идеје потекле из ове школе, као и утицај постразвојне критике на академска разматрања развоја и савремене институционалне развојне праксе. У овом поглављу кандидаткиња разматра захтеве за заокрет ка алтернативним и деколонијалним схватањима развоја инспирисаним индигеним праксама и локалним иницијативама. Хронолошки преглед постразвојне и деколонијалне критике развоја омогућава увид у смене развојних трендова у оквиру програма спровођених од стране међународних институција и невладиних организација, као и еволуцију терминологије везане за ову област.

Друго поглавље представља историјат настанка и развоја институције невладиних организација уз појашњења контекста и фактора који доприносе њиховом настанку. Систематично су приказани институционални механизми и размотрени фактори легалности и легитимности деловања невладиних организација, а затим и модели, праксе и ефекти деловања, са посебним освртом на изоморфизам и маркетиншке политике организација. Анализира се могућност одрживости ове врсте развојне делатности, програмска и институционална ограничења и рестрикције које намеће евроцентрично исходиште делатности. Поголавље се завршава разматрањима о односима моћи између невладиних организација Глобалног севера и југа, као и специфичном положају жене Глобалног југа у програмској делатности и општем дискурсу развоја.

Треће поглавље на примеру међународних невладиних коалиција које делују у домену хуманитарног разоружања као активистичке мреже и као пружаоци развојних и

хуманитарних услуга објашњава унутрашњу динамику транснационалних мрежа у односу на модалитете предочене у претходном поглављу. Након уводног приближавања дискурса хуманитарног разоружања и специфичне улоге организација грађанског друштва у креирању новије генерације уговора међународног хуманитарног права, кандидаткиња анализира њихов допринос повећаној инклузивности и диверзитету у поменутиим међународним процесима.

Четврто поглавље као студија случаја Норвешке даје увид у интеракције између државе-донатора и невладиних организација као посредника у спровођењу развојних програма на Глобалном југу. Након хронолошког прегледа норвешког развојног ангажмана и почетака грађанског ангажовања у сфери међународне развојне помоћи, испитана је усаглашеност између владиног и невладиног сектора у спровођењу развојних политика и нормативни ефекат координираног деловања. У овом поглављу кандидаткиња разматра и могућност историјских континуитета и значаја развојног ангажмана за изградњу националног идентитета.

У закључку кандидаткиња представља збирне налазе истраживања и наглашава историјске континуитете значајне за разумевање појава у домену међународне развојне помоћи и ангажмана невладиних организација. Верификоване су општа, четири посебне и две појединачне хипотезе овог истраживања, уз сумирање најзначајнијих научних резултата до којих је кандидаткиња дошла.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Из свега приложеног јасно је да предложена докторска дисертација има за циљ приближавање деколонијалне критике домаћој академској јавности, као и отварање простора за њену даљу примену у анализи друштвених појава на Балкану. Наведено посебно добија на снази у случају деловања невладиних организације о којима су ставови у нашем друштву неретко супростављени и вредносно обојени. Теоретичари невладиног сектора су усаглашени у погледу тога да је рад невладиних организација примарно усмерен на ширење демократије, промоцију људских права, јачање демократских институција, владавине права и подршку изградњи капацитета државе у транзиционом или постконфликтном периоду. Ипак, не може се за извесношћу говорити о њиховој улози када је у питању спровођење глобалне демократске воље или акција солидарности. Оне су неретко производи усмерених државних политика донатора пре него природни одговор на празнине и недостатке у деловању држава и

тржишта. У складу с тим, истраживање доприноси објективнијем сагледавању деловања међународних невладиних организација представљањем и анализом нових чињеница и омогућава даљу анализу манифестација колонијалности у контексту либералног мира.

Имајући у виду скорију историју Србије, као и значај који међународне невладине организације имају за процес транзиције који се непрестано одвија у земљи последњих деценија, наведени аспект истраживања се посебно истиче када је реч о доношење политика на националном или локалном нивоу.

6. Закључак

Комисија констатује да докторска дисертација Јелене Вићентић испуњава све предвиђене формалне услове прописане процедуром. Дисертација је урађена у складу са прихваћеном пријавом. У раду се критички разматра проблем и доказују се хипотезе које су наведене у пријави. Основни делови рада и очекивани налази су наведени и образложени у пријави. Дисертација испуњава методолошке стандарде и ниво аргументације који се захтевају од научног рада.

Општи циљ предложене тезе извире из кандидаткиње потребе да покаже важност коју међународне невладине организације имају у промовисању и одржавању доминантног либералног поретка не само на Глобалном северу где је историјски укорењен већ и на простору Глобалног југа. У том смислу, докторска дисертација пружа недвосмислен допринос областима студија развоја и студија мира где се наведена теоријска дебата махом и одвија.

Имајући у виду да је докторска дисертација **„Неоколонијалне праксе међународних невладиних организација на почетку 21. века”**, кандидаткиње Јелене Вићентић детаљно и уверљиво образложена, с јасним ослонцем на широку теоријску и емпиријску грађу, као и да сам предмет истраживања представља оригинално усмерење, Комисија сматра да је рад испунио све предуслове за јавну одбрану, и предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Извештај, формира комисију за одбрану у истоветном саставу и одобри јавну одбрану докторске дисертације.

Комисија

др Нада Секулић
Редовни професор
Универзитета у Београду – Филозофског факултета

др Александар Милошевић
Доцент
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

др Горан Тепшић
Доцент
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

У Београду,
децембар 2021.